

Uporaba zdravil pri mladostnikih

The usage of perscription drugs

Silva Pečar-Čad

Povzetek: Poraba zdravil predpisanih na recept mladostnikom, starim 10 do 19 let, je glede na ostala življenjska obdobja najnižja. Povprečno število predpisanih receptov enemu mladostniku v letu 2008 je 2,4 recepta, medtem ko je povprečno število predpisanih receptov na enega prebivalca 7,8. Iz tega bi lahko sklepali, da so mladostniki primerjalno z ostalimi skupinami prebivalcev zdrava populacija. Mladostniki se v obdobju 10 do 19 let fizično in psihično razvijajo in zato niso tako homogena populacija, kot v kasnejšem življenjskem obdobju. Razlika se pokaže že pri primerjavi med mladostniki starimi 10 do 14 let in mladostniki starimi 15 do 19 let. Medtem ko je število izdanih receptov na enega mladostnika prve starostne skupine 2,1 recept, je za drugo starostno skupino 2,6 recepta. Glede na mlajšo populacijo se zmanjša pogostnost predpisovanja zdravil za bolezni dihal, poveča pa se poraba kontraceptivov., ki so dekletom, starim 15 do 19 let, najpogosteje predpisana zdravila. Mladostnikih, predvsem v starostni skupini 14 do 19 let, iščejo same sebe in marsikdaj naredijo tudi napake. Na to opozarja zloraba zdravil, ki se dobijo na recept ali jih lahko kupijo brez recepta. Po podatkih iz ZDA zloraba zdravil med mladostniki v zadnjih letih močno narašča. Pričakujemo, da bo trend zlorabe zdravil v prihodnjih letih naraščal tudi pri nas. Zlorabo zdravil mladostniki pogosto kombinirajo tudi s pitjem alkohola, zato so posledice na njihovo psihično in fizično zdravje še večje.

Abstract: The usage of perscription drugs by youths aged between 10 and 19 is the lowest compared to the rest of the population. An average youth used 2,4 perscription drugs in 2008, while the average resident used 7,8. From that we can infer that youths are a healthy cohort compared to the rest of the population. However the studied group is not as homogenous as the rest of the population as they physically and emotionally evolve in the period. A significant difference can be seen just by comparing youths aged between 10 and 14 and those between 15 and 19. While the first group used 2,1 perscriptions in average, the second used 2,6. Compared to their younger peers those aged between 15 and 19 have less respiratory diseases, while the use of contraceptive drugs significantly increases among girls in the period. Adolescents aged between 14 and 19, often make mistakes due to their developing worldviews and personalities. They abuse of perscription and non perscription drugs is on the rise in recent years. This trend is expected to continue also in Slovenia. Especially dangerous is the combining of drug and achocol abuse as this has an even stronger effect on physical and emotional health of the youth.

1 Uvod

Zdravila so sestavni del procesa zdravljenja in tudi ena izmed osnovnih pravic, vključenih v zdravstveno zavarovanje. Že pred dobrimi tremi desetletji se je začela pospešeno povečevati poraba zdravil, zato smo tudi v Sloveniji, tako kot v mnogih drugih državah začeli s spremljanjem porabe zdravil. Na porabo zdravil vplivajo številni dejavniki: demografski, terapevtska tradicija, obolevnost, marketing in razni administrativni ukrepi.

Na Inštitutu za varovanje zdravja spremljamo porabo predpisanih zdravil, izdanih na osnovi zdravniških receptov. V Sloveniji imamo dve vrsti receptov:

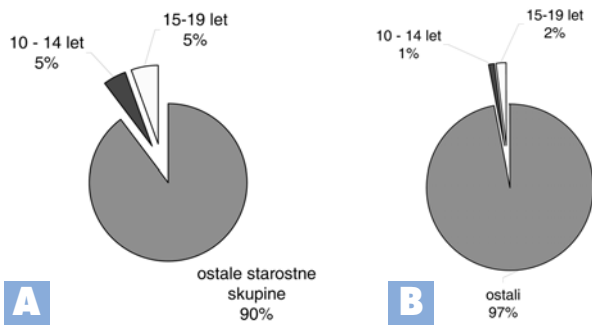
1. Receptni obrazec (Obr.Rp), t.i. zeleni recepti, ki se uporablja za predpisovanje zdravil, ki so pravica iz obveznega zdravstvenega zavarovanja.. Otroci in mladostniki do 18. leta starosti ter redni študentje do 26. leta starosti dobijo vsa zdravila s pozitivne in vmesne liste, predpisana na recept, brezplačno. Predpiše jih lahko samo otrokov osebni ali pooblaščen zdravnik.
2. Receptni obrazec IVZ 1.1 . Plačnik zdravil, predpisanih na »bel recept« je običajno prejemnik zdravila.

Po Zakonu o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva iz leta 2000, so lekarne dolžne posredovati podatke o zdravilih, predpisanih tako na zelene, kot na bele recepte.

Mladostništvo zaznamuje prehod med otroštvom in odraslostjo, kjer imajo mladostniki še vedno nekaj značilnosti otrok in že nekaj značilnosti odraslih.(1). Mladostniki se srečujejo z zdravstvenimi problemi povezanimi s posebnostmi rasti in razvoja ter načinom življenja, ki vplivajo na njihovo telesno, duševno in družbeno zdravje. (2). Te značilnosti mladostnikov se odražajo tudi v njihovem zdravju, ki posledično vplivajo na porabo zdravil

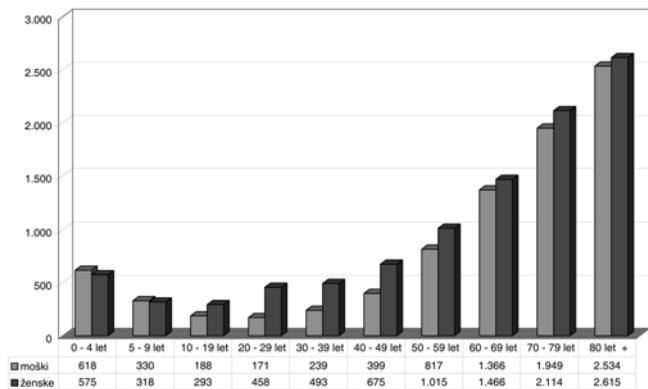
2 Uporaba zdravil pri mladostnikih

Mladostniki stari 10 do 19 let so v Sloveniji v letu 2008 predstavljali 10% prebivalstva in so prejeli 3 % vseh predpisanih receptov (slika 1A in slika 1B).

Slika 1a: Deležni prikaz populacije.

Slika 1b: Deležni prikaz porabe zdravil v številu receptov

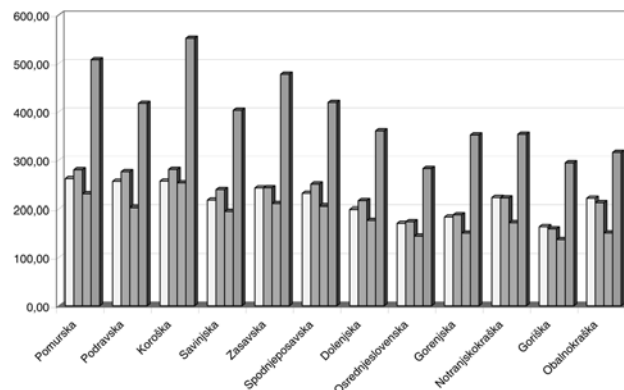
Slika 2: Pogostnost predpisovanja zdravil po starostnih skupinah in spolu, Slovenija, 2008

Pogostnost predpisovanja zdravil po starostnih skupinah, ki je, glede na ostale starostne skupine, za starostno skupino 10 – 19 let najnižja. Medtem ko je razlika v porabi zdravil med spoloma pri mlajši populaciji majhna, se v tej starostni skupini poveča. (slika2)

Za obdobje v starosti 10 do 19 let je značilno, da je to obdobje telesnega in psihičnega razvoja, kar se odraža tudi pri porabi zdravil. Pogostnost predpisovanja zdravil je različna tudi med mladimi v starosti 10 do 14 let in mladostniki starimi 15 do 19 let. Medtem ko je število izdanih receptov na enega mladostnika prve starostne skupine 2,1 recept, je za drugo starostno skupino 2,6 recepta.

Pri primerjavi populacije v starostni skupini 10 do 14 let in 15 do 19 let po spolu vidimo (slika 3), da so podobne razlike v predpisovanju zdravil v vseh statističnih regijah. Starejši dečki dobijo manjše število receptov kot mlajši, medtem ko je pri dekletih starih 15 do 19 let, ki v tem obdobju začenejo z aktivnim spolnim življenjem, število predpisanih receptov višje, kot pri mlajših. Razlika v pogostnosti predpisovanja receptov po spolu, regijah in starostnih skupinah je največja pri dekletih starih 15 do 19 let, ki dobijo v koroški regiji največ predpisanih zdravil.

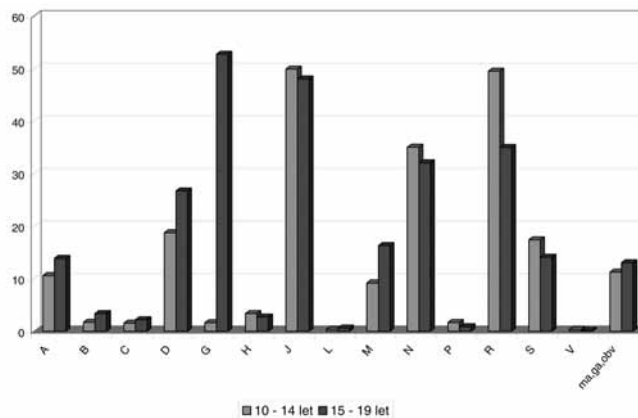
Prepisovanje zdravil za omenjeni starostni skupini mladostnikov je različno tudi glede vrsto predpisanih zdravil (razlika v predpisovanju zdravil na prvem nivoju ATC klasifikacije), kar je razvidno iz slike 4.

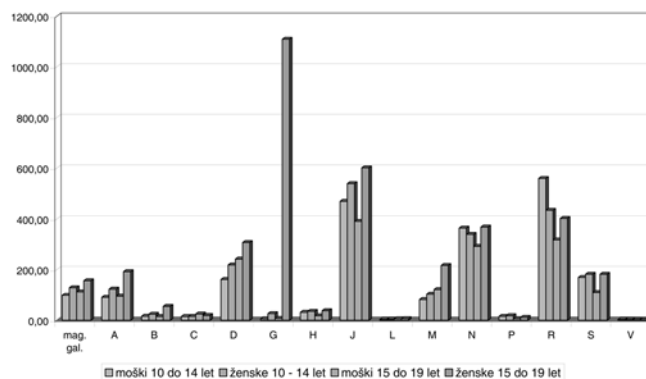
Slika 3: Pogostnost predpisovanja zdravil po statističnih regijah, spolu in starostnih skupinah, Slovenija, 2008

Mladostniki porabijo največ zdravil iz naslednjih skupin ATC klasifikacije:

- J - zdravila za sistemsko zdravljenje infekcij
- R - zdravila za bolezni dihal
- N - zdravila z delovanjem na živčevje
- D - zdravila za bolezni kože in podkožnega tkiva

Slika 4: Pogostnost predpisovanja zdravil, po starostnih skupinah, na prvem nivoju ATC klasifikacije, Slovenija, 2008

Slika 5: Pogostnost predpisovanja zdravil po spolu in starostnih skupinah, na prvem nivoju ATC klasifikacije, Slovenija, 2008

Za mladostnike je značilno, da so velike razlike v porabi zdravil, če primerjamo porabo zdravil po starosti in spolu. Največja razlika je pri zdravilih skupine G - zdravila za boleznj sečil in spolovil ter spolni hormoni, ki so najpogosteje predpisana zdravila za dekleta, stara 15 do 19 let.

Razlike v predpisovanju zdravil po spolu in starostnih skupina so v vseh skupinah ATC klasifikacije. Podrobneje obravnavamo skupine zdravil, ki se mladostnikom najpogosteje predpisujejo.

J - zdravila za sistemsko zdravljenje infekcij

Zdravila za sistemsko zdravljenje infekcij se pogosteje predpisujejo fantom starim 10 do 14 let kot mladostnikom starim 15 do 19 let, medtem ko je slika glede na starost pri dekletih obrnjena. Dekletom starim 14 do 19 let se pogosteje predpisujejo zdravila za sistemsko zdravljenje bakterijskih infekcij (J01) in antimikotiki za sistemsko zdravljenje (J02).

R – zdravila za boleznj dihal

Slika porabe zdravil za boleznj dihal se glede na starost in spol mladostnika močno razlikuje. Medtem ko dečki, stari 10 do 14 let pogosteje uporabljajo ta zdravila kot dekleta, jih v starostni skupini 15 do 19 let pogosteje uporabijo dekleta. Za oba spola pa velja, da v starejšem obdobju uporabijo manj zdravil za boleznj dihal. Do največje razlike pride v podskupini R06A – antihistaminiki za sistemsko zdravljenje, kjer se število predpisanih receptov pri dečkih s starostjo skoraj prepolovi, medtem ko ostane pri dekletih skoraj nespremenjeno.

N – zdravila z delovanjem na živčevje

Skupina N je raznolika skupina, v katero so vključeni anestetiki, analgetiki, zdravila ki delujejo na duševne motnje in druga zdravila z delovanjem na živčevje. Starejši mladostniki porabijo v primerjavi z mlajšimi manj teh zdravil, medtem ko jih starejše mladostnice uporabljajo pogosteje kot mlajše .

Približno 50 % duševnih boleznj s kroničnim ali ponavljajočim potekom nastane pred 14 . leto starosti. Z razvojnimi, čustvenimi ali vedenjskimi težavami se sooča kar petina otrok in mladostnikov v EU, eden od osmih pa ima diagnosticirano eno duševno bolezen. Zaradi duševnih motenj so v starostni skupini 7 do 14 let najpogostejši vzrok za obisk pri zdravniku motnje iz prejšnjega starostnega obdobja, ki se navadno začnejo že v otroštvu. Pri fantih se pojavijo tudi tiki in hiperkinetične motnje, pri dekletih pa težave zaradi reakcij na hud stres in prilagoditvene motnje.

V obdobju mladosti med 15. in 19. letom se pri obeh spolih med najpogostejšimi vzroki za obiske pojavijo duševne in vedenjske motnje zaradi uživanja alkohola. Pri obeh spolih so med najpogostejšimi vzroki depresija, anksiozne motnje in reakcije na hud stres in prilagoditvene motnje. Pri dekletih se med prvimi petimi najpogostejšimi vzroki za obisk pojavijo tudi motnje hranjenja. V tem starostnem obdobju dekleta pogosteje iščejo pomoč zaradi duševnih in vedenjskih motenj kot fantje.(5)

V letu 2008 so zdravniki, predpisali mladostnikom 3148 receptov, na katerih je bilo predpisanih skoraj 6000 škatlic s selektivnimi zaviralci privzema serotonina. V spodnji tabeli prikazujemo število izdanih receptov in škatlic z učinkovinami, za katere je Evropska komisija za zdravila (EMA) na osnovi mnenja Znanstvenega odbora za zdravila za uporabo v humani medicini zaključila, da so bili znaki samomorilnega vedenja v kliničnih študijah pogosteje izraženi pri otrocih in mladostnikih, zdravljenih s temi zdravili, kot pri tistih, ki so jemali placebo. (Dopis JAZMP z dne 25.4.2005).

Antidepresivi iz skupine selektivnih zaviralcev prevzema serotonina zdravniki predpisujejo mladostnikom pogosto »out off label« saj v navodilih priloženih zdravilom ni navedena uporaba teh zdravil mladostnikom mlajšim od 18 let.

Zdravila iz skupine N mladostniki tudi zlorabljajo. Po podatkih NHSDA (National Household Survey on Drug Abuse) je v letu 2001 7,9 % mladostnikov, starih 12 do 17 let zlorabilo zdravila z režimom izdajanja na recept v nemedicinske namene medtem ko je ta številka za populacijo 18 do 25 let 12,1%. Najpogosteje so zlorabili zdravila proti bolečinam (6,4 % oz. 9,6 %), psihostimulanse (2,2 % oz 3,4 %), anksiolitike (1,7 % oz. 4,2%) in sedative. (0,3% oz.0,6%).(6). Zloraba zdravil v ZDA narašča in glede na izkušnje lahko predvidevamo, da bo prišlo do povečane zlorabe zdravil pri mladostnikih tudi v Sloveniji. Po poročilu Healthy Youth Survey (HYS) iz leta 2008, je preko 4 % osemletnikov , skoraj 10 % desetletnikov in 12 % dvanajstletnikov v zadnjih 30 dneh zlorabilo zdravilo proti bolečinam. Opazovali so mladostnike v Washingtonu.(7)

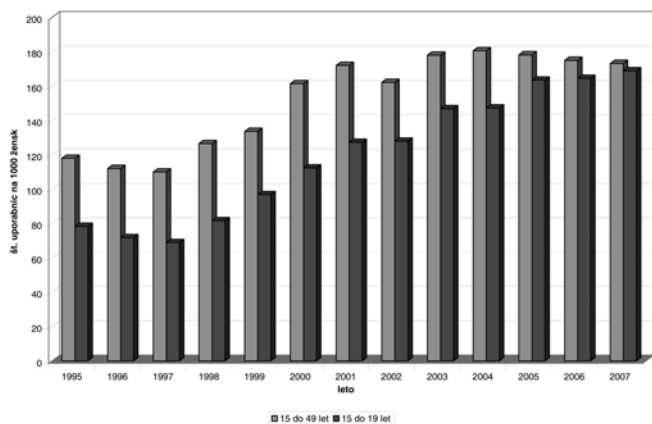
G - zdravila za boleznj sečil in spolovil ter spolni hormoni

Število receptov Podatki kažejo na uporabo kontraceptivov, ki začne naraščati v starostni skupini 15 do 19 let.

Iz raziskave o spolnem vedenju mladih (Klavs I, 2006). je razvidno, da se starostna meja pri kateri imajo mladi prve spolne odnose zmanjšuje.(8). Te podatke potrjuje tudi naraščajoče število uporabnic peroralnih kontraceptivov, v starostni skupini 15 do 19 let, Iz slike 6 je razvidno, da od leta 1997 dalje pogostnost uporabe kontraceptivov

Tabela 1: Število receptov s selektivnimi zaviralci privzema serotonina, po starostnih skupinah in spolu, Slovenija, 2008

Število receptov	Število škatlic					
	10 do 14 let	15 do 19 let	10 do 19 let	10 do 14 let	15 do 19 let	0 do 19 let
citalopram	8	92	100	11	178	189
escitalopram	9	385	394	18	730	748
fluoksetin	32	218	250	69	492	561
paroksetin		221	221		442	442
sertralin	469	1714	2183	824	3224	4048
Skupaj	469	2630	3148	824	5066	5988

Slika 6: Število uporabnic peroralnih kontraceptivov na 1000 žensk, po starostnih skupinah, Slovenija; 1995 – 2007
Vir: IVZ Podatkovna zbirka receptov

pri mladostnicah narašča in se je v zadnjih letih približala uporabi peroralnih kontraceptivov žensk, v starostni skupini 15 do 49 let. Izračun števila uporabnic je hipotetični s predpostavko, da vse uporabnice jemljejo tablete 13 ciklusov v letu.

V lanskem letu se je zdravilo Norlevo (levonorgestrel) spremenil režim izdaje in se sme sedaj izdajati v lekarnah brez recepta. S spremenjenim režimom bomo izgubili podatke o številu izdanih receptov s tem zdravilom, saj v Sloveniji še ne spremljamo porabe zdravil izdanih brez recepta.

V letu 2008 je bilo, po podatkih, ki so jih posredovale slovenske lekarnе, izdanih 64 škatlic zdravila Norlevo (3 škatlice mladostnicam starim 10 do 14 let in 61 škatlic mladostnicam starim 15 do 19 let).

Literatura

1. Vičič, A. (2002). Psihološke karakteristike mladostnikov. *Trener ZKTS 2*, 3:79-86
2. Pridobjeno na www.espad.org/slovenia
3. SURS 2009
4. IVZ – Evidenca ambulantne porabe zdravil
5. Jeriček Klanšček H., Zorko M.; Bajt M.; Roškar; S. (eds) *Duševno zdravje v Sloveniji*; Ljubljana, Inštitut za varovanje zdravja R Slovenije, 2009 (str.17, 23, 28).
6. The NHSDA Report, January 16, 2003. Pridobljeno na: www.oas.samhsa.gov/facts.cfm
7. Prescription Pain-Reliever Abuse Among Teens. Pridobljeno na www.dshs.wa.gov/dasa/services/research/reports.shtml
8. Brcar P. *Zdravje otrok, mladostnic in mladostnikov*. Pridobljeno na: www.ivz-rs.si: Posvet Z in ZA OTROKE in MLADOSTNIKE, Ljubljana 14.marec 2007